

MITÄ HUMANISMIN JÄLKEEN ?

Lyhytmääritelmiä

Kristinuskolla tarkoitan tässä yhteydessä uskonnollista järjestelmää, jossa uskotaan Raamatun ilmoitustotuus (Jumalan tulo ihmiseksi Jeesuksessa, Jeesuksen synnit sovittava uhrikuolema, ruumiillinen ylösnousemus jne), vaikka yleiskielessä kristinuskolla saatetaan ymmärtää kaikenlaista uskonnon harjoitusta, joka tapahtuu kristillisen kirkon nimikkeen alla. Teen tämän eron siitä syystä, että merkittävä osa uususkonnollisuudesta maassamme esiintyy luterilaisen kirkkomme sisällä.

Humanismilla en tarkoita humanistisia tieteitä tai humaania eli inhimillistä suhtautumista toisiin ihmisiin, vaan tiettyä maailmankatsomusta, joka peruspiirteet suhteessaan kristinuskoon ja uususkonnolliseen monismiin ovat oheisessa taulukossa.

Uususkonnollisuudella, (josta käytän lyhyiden vuoksi nimitystä *monismi*, vaikka se onkin vain yksi sitä luonnehtiva piirre, mutta mielestäni niin vallitseva, että en tee kovin suurta väkivaltaa) tarkoitan hindulais-buddhalaiselta taustalta nousevaa monimuotoista uskonnollista liikehdintää.

Humanismin historiallisia juuria

Kreikkalainen humanismi

Sanalla humanismi on useita erilaisia merkityksiä. Meidän länsimaisessa kulttuurissamme humanismi juontaa juurensa kreikkalaiseen filosofiaan, jonka taustalla oli monijumalainen uskonnollisuus. Kreikkalaisen jumalaistaruston jumalat ovat pääsääntöisesti ihmisten eräitä piirteitä yli inhimillisten rajoitusten jatkavia persoonallisia olentoja. Langenneen ihmisen uskonnollisuutena kreikkalainen pakanoisuus oli siis pitkälle Luojan sijasta luodun palvontaa. Jumalat edustivat siis eräällä tavalla ihmisen palvontaa. Tästä ei ollut sitten pitkää matkaa kreikkalaisella filosofialla luopua varsinaisista jumaluuksista ja siirtää huomio kokonaan ihmiseen itseensä. Vaikka kreikkalaistakin filosofiaa on monen laista, kaikkea hallitsevana todellisuutena on usko ihmisen omaan kykyyn ajatella ja löytää totuus.

Buddhalainen humanismi

Humanismia esiintyy tänä päivänä myös hyvin toisenlaiselta esim. buddhalaiselta taustalta. Buddhalaisuudessa ei puhtaassa muodossaan tarvita mitään jumalia tai jumaluutta vaan ihminen on kaiken keskuksessa. Vaikka aktiivisuus ja luovuus ja tavoitteellisuus ihmisen voimavarojen hyväksikäyttönä ei varsinaisesti kuulu juuri tällaisia asioita elämän janon synnyttämänä harhana pitävään buddhalaisuuteen, silti sen keskuudesta löytyy paljonkin ajattelua ja toimintaa, joka on muuntunut lähes täydeksi buddhalaisuuden vastakohtaksi. Buddhalaista humanismia esiintyy siis todellisuutta.

Evankeliumin ja kreikkalaisen humanismin törmäys

Kun evankeliumi kohtasi kreikkalaisen humanismin, se joutui törmäyskurssille sen kanssa. Raamatun mukaan ihmisen turmeltui täysin syntiinlankeemuksessa. Lankeemus ei jättänyt jälkeensä vain tunteittensa vietävää ja himojensa orjaksi joutunutta ihmistä, vaan sen

seurauksena myös ihmisen järki sumeni ja ihminen joutui eroon Jumalasta ja täyteen synnin, kuoleman ja Saatanan valtaan.

Raamatun ihmiskuva ei kerta kaikkiaan sopinut yhteen humanismin korkean ihmiskuvan kanssa. Rakentavan apologian nimissä käytiin kuitenkin jo varhain rakentamaan "historiallista kompromissia" kristinuskon ja humanismin välille.

Sopeutuva ja sitkeähenkinen humanismi

Humanismi on osoittautunut harvinaisen sitkeähenkiseksi kautta vuosituhansien. Sen voima on ollut sen liitossa ihmisen perusylpeyden ja turhamaisuuden kanssa. Se on osoittautunut myös erittäin kyvykkääksi sopeutumaan uusiin olosuhteisiin. Niin kuin edellä viittasin humanismin syntysanat lausuttiin jo Hellaassa kreikkalaisen kulttuurin kukoistuksen keskellä. "Ihminen on kaikki kaikessa, ihminen on vapaa, ihminen on kaiken mitta, ihminen on pohjimmiltaan hyvä."

Ennen ensimmäistä törmäystä kristinuskon kanssa humanismi selvisi kuiville mysteeriuskontojen ja gnostilaisuuden monismista. Vaikka monismi jäi elämään tiettyä syrjään työnnettyä sivuraideolemassaoloaan noustakseen nyt 2000 vuotta myöhemmin uuteen kukoistukseen, humanismi voitti aikanaan sen selkeästi.

Seuraava todellinen yhteen otto oli valtiouskonnoksi nousseen kristinuskon ja humanismin välillä. Näillä kahdella ei olisi pitänyt olla mitään mahdollisuutta rauhanomaiseen rinnakkaiseloon, mutta humanismi onnistui tekemään kristinuskon kanssa jälkimmäiselle kohtalokkaan kompromissin. Hyväksyttiin kristinuskon synkkä, mutta kylläkin totuuden mukainen kuva ihmisen pahuudesta yhdellä pienellä poikkeuksella. Ihmisen järki ei olekaan aivan niin sokaistunut kuin Raamattu opettaa, vaikka himot jylläävätkin tunteen ja tahdon alueella.

Laiha kompromissi koitui kuitenkin humanismin riemuvoitoksi ja kristinuskon kuolonhaavaksi. Sen avulla lopulta saatiin nimittäin kammetuksi Raamattu arvovalta- asemastaan ja humanismin tulva pääsi vapaasti leviämään.

Historiallinen kompromissi

Renessanssin aikana humanismi nousi uuteen kukoistukseen varsinkin humanististen tieteiden (kirjallisuus, puhetaito, kielitiede) ja taiteiden uuden kukoistuksen aikana. Kristillinen humanismi sai puolestapuhujia jopa eräistä keskeisistä uskonpuhdistajista kuten Zwingli ja jopa Calvin, vaikka Luther joutikin Erasmuksen edustaman humanismin kanssa törmäyskurssille (mistä tarkemmin Tapio Kangasniemen osuudessa).

Kristillinen humanismi

Tänä päivänä kristillinen humanismi korostaa ihmisen ainutlaatuisuutta Jumalan kuvaksi luotuna olentona. Samalla se korostaa Jeesusta täydellisenä ihmisyyden mallina ja osoituksena siitä, miten Jumala arvostaa suunnattomasti luomaansa ihmisyyttä tulemalla Jeesuksessa itse ihmiseksi. Kuvaavaa kuitenkin on, että kristillinen humanismi sivuuttaa hyvin pitkälle syntiinlankeemuksen vaikutuksen ja näin ollen myös Jeesuksen uhrin Golgatalla sijaissovitusmerkityksessä. Kristillinen humanismi saattaa toki puhua rististä Jumalan rakkauden demonstraationa.

Kun kirkkomme työntekijäkoulutus lepää hyvin pitkälle samalla yleishumanistisella pohjalla kuin muukin koulutusjärjestelmämme, suurta ja kasvavaa määrää kirkkomme työntekijöistä

voi hyvällä syyllä luonnehtia kristillisiksi humanisteiksi - mutta ei välttämättä enää humanistisiksi kristityiksi, koska pääpaino heidän opetuksessaan ja toiminnassaan on ihmisen mahdollisuuksissa pelkästään luomisen varassa. Toisaalta kirkkomme työntekijöissä on havaittavissa myös suuntaus, jossa kristillisestä humanismista siirrytään edelleen uususkonnolliseen monismiin.

Sekulaari humanismi

Valistuksen jälkeen humanismi alkoi riisua läntisessä kulttuurissa kristillistä pukuaan pois ja valtavirraksi muodostui sekulaari humanismi. Siinä Jumala jätetään kokonaan pois kuvioista, jos kristillisessä humanismissa Jumalalle hyväksyttiin tietty tosin ajan mukana vähentyvä rooli.

Humanismi onnistui liittoutumaan modernin luonnontieteen kanssa, vaikka modernin tieteen metodin kehittäjät olivat pääsääntöisesti hartaita kristittyjä, jotka tutkiessaan luomakuntaa ja sen lainalaisuuksia tiedostivat tehtävänsä olla "ajatella Jumalan ajatuksia Hänen jälkeensä". Myöhemmin humanismi liittoutui jo kreikasta alkunsa saaneen, mutta aivan uuteen kukoistukseen nousseen kehitysajattelun kanssa. Sehän marssi tantereelle evoluutioteorian muodossa. Freud ja muut sielutieteen kehittäjät tarjosivat taas humanismille uuden mahdollisuuden levittää valtaansa ihmismieliin.

Kristillis-humanistinen paradigma oli yllättävän sitkeä, mutta veden ja öljyn seoksena se oli alusta asti tuomittu tuhoon. Jomman kumman oli saatava valta. Vaikka kristillinen humanismi elää yhä tänään tietyissä piireissä, kokonaisuutena ottaen lännessä valistus, liberaaliteologia sen hedelmänä, luonnontieteiden nousu ja evoluutioteoria antoivat kuoliniskun kristillis-humanistiselle kompromissille humanismin suureksi voitoksi.

Valistuksen jälkeisen humanismin päävirta, sekulaari humanismi, jättää kaiken tuonpuoleisuuden kuvioista pois, vaikka kykeneekin käsittelemään tuonpuoleisuutta koskevaa materiaalia uskontotieteellisinä ilmiöinä. Olevaista on vain maailmankaikkeus ja ihminen on täysin riippuvainen itsestään siinä, miten hän sen mieltää ja sen keskellä elää. Olosuhteiden pakosta humanistien on kuitenkin ollut pakko lisääntyvässä määrin myöntää ihmisen riippuvuus ympäröivästä luomakunnasta ja se, että ihmisen vapaus on sittenkin yllättävän rajallista.

Individualistinen ja kollektiivinen humanismi

Kun ihminen on kaiken keskuksessa, siitä on sitten tehty ainakin kahdenlaisia sovelluksia. On humanismia, joka korostaa yksilön arvoa ja vapautta yli yhteisön - tämä muoto on viime aikoina ollut lännessä suosituinta. Mutta on myös humanismia, jossa yksilön sijasta yhteisö, joko paikallinen tai valtiollinen tai jopa globaali, on asetettu keskukseseen. Näin esimerkiksi marksilaisuus edustaa erästä humanismin muotoa, vaikka onkin monessa suhteessa kulkenut tiensä loppuun.

Tämän päivän humanismin piirteitä

Vaikka varsinkin individualistisen humanismin keskuudessa jokainen sen kannattaja voi syystäkin väittää edustavansa aivan omaa lajia humanismiaan, niin kuitenkin alla esitetyn kaavion ominaisuudet luonnehtivat yleisintä humanismin muotoa tänään länsimaissa.

Maailma on olemassa itsestään. Jumala on vain ihmisen sielun tuote, mutta juuri sellaisena kertoo ihmisen suuruudesta ja siksi uskonnollisuutta kunnioitetaan, vaikka sitä pidettäisiinkin taikauskona. (Tässä ero tämän päivän humanismin ja valistuksen ja marksilaisen humanismin välillä on selkeä). Maailma, ihminen mukaan lukien, on ainetta ja energiaa. Ihminen on kaiken mitta, mutta koska ihmisiä on paljon, niin mitään lopullista totuutta ei ole, kaikki on enemmän tai vähemmän suhteellista.

Ihminen on kehittynyt eläin, jolla on moraalivaisto. Moraalivaiston sisältö on kuitenkin pitkälle kulttuurisidonnainen ja samankin kulttuurin sisällä tilanteet ratkaisevat, mikä on milloinkin hyvää ja mikä paha. Mies ja nainen ovat erilaisia mutta tasa-arvoisia, vaikka he kilpailevatkin keskenään.

Ihmisen ja yhteisöjen ongelmat juontavat taikauskoon, tietämättömyyteen ja kasvatuksen puutteisiin - osin onnettomiin olosuhteisiin. Ongelmia voidaan kuitenkin tehokkaasti käsitellä niin luonnontieteitten kuin henkítieteittenkin kehittämällä tekniikoilla.

Historia kulku on lineaarista mutta sattumanvaraista. Kuolemassa ihminen lakkaa olemasta olemassa. Uskonnolle anneaan rooli myyttisenä tapana antaa moraalí- ja arvokasvatusta ja Jeesusta arvostetaan esikuvallisena ihmisenä, korkean tason moraalíopettajana ja esikuvana, jonka opetukset tosin olivat aikaan sidottuja, niin kuin Hän itsekin oli aikansa lapsi.

Saavutukset

Sanoilla humanismi, humaani, humanisti on pääsääntöisesti hyvä kaiku monen suomalaisen korvissa. Se liitetään sellaisiin asioihin kuin korkea koulutustaso, tieteellisyys, YK, ihmisoikeudet, uskonnonvapaus, demokratia, Punainen Risti, kehitysapu, rauhanliike, korkea elintaso, sairaanhoito- ja sosiaalihuolto, luovat ja esittävät taiteet jne. Monet niin sanotut pehmeät arvot on liitetty jollain tavalla humanismiin ehkä luonnonsuojelu-ideologiaa lukuun ottamatta, joka liittyy selkeämmin monismiin.

Ovatko siis nuo edellä luetellut asiat todella humanismin aikaansaannosta? Humanisti ei tietenkään väitä, että humanismi liikkeenä, maailmankatsomuksena tai paradigmana olisi saanut kaikkea tuota aikaan, vaan pikemminkin ihminen ja ihmiset ovat saaneet ne aikaan. Historia kehitys korkeammalle sivilisaation tasolle kaikkine siunauksineen on siis vahvin argumentti sen puolesta, että ihminen kykenee siihen hyvään, jonka hän tajuaa tavoittelemisen arvoiseksi. Humanismi on siis perusteltu ja oikea elämänkäsitys.

Tasa-arvo

Mutta katsotaanpa noita hyviä edistysaskeleita hiukan tarkemmin. Ensinnäkin humanismi on asettunut voimakkaasti tukemaan ihmisten tasa-arvoa sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, terveyteen, koulutukseen ja uskontoon katsomatta. Humanismi esiintyy samalla kaikkinaisen syrjinnän vastustajana.

Mutta millä perusteella ihmiset ovat tasa-arvoisia ja mikä on sitten tuon tasa-arvon suuruus? Jos ihmisen arvo on matemaattisesti ilmaistuna nolla, niin silloinhan kaikki ovat nolliá. Kun länsimainen individualistinen humanismi asettaa yksilön kaiken mitaksi toisin kuin kollektiivinen humanismi, niin toisen ihmisen arvon mitta on mittaaja itse. Jos syystä tai

toisesta hän ei löydä itselleni mitään arvoa, niin seurauksena on se surkea tilanne, että kenelläkään muullakaan ei ole mitään todellista arvoa.

Relativismin seurausta

Humanismin omaksuma relativismi onkin johtanut ihmisarvokysymyksessä nyttemmin järkyttäviin tuloksiin. Abortti ja eutanasia ja laajemmin keskustelu sitä keitä hoidetaan ja keitä ei, kertoo siitä, että ihmisarvoa on käytännössä ruvettu arvioimaan joko niin, että toimitaan sen mukaan millaiseksi kulloinkin ihminen itse katsoo oman arvonsa (kärsivät ja kuolemaa pyytävät ihmiset), tai sitten arvioidaan toisten arvo vain sen hyödyn tai vahingon mukaan, mitä he arvioijalle itselleen aiheuttaa (abortti).

Siinä vaiheessa kun kahden yksilön tai yhteisön ja yksilön käsitykset ihmisen arvosta (esim. kuoleman tuomion yhteydessä) joutuvat ristiriitaan keskenään, tilanne muuttua sitäkin hankalammaksi. Paljon mainostettu suvaitsevaisuus loppuu yleensä siihen, että ei suvaita sellaisia ihmisiä, jotka eivät ole suvaitsevia suvaitsevaisuus ideologian kannattajia kohtaan. Lopulta voimakkaampi määrää, mikä on heikomman arvo. Rikollisuuden ja väkivallan samoin kuin syrjinnän lisääntyminen maassamme on käsittääkseni suorassa suhteessa siihen, että ihmiset eivät löydä enää mitään arvoa omalle elämälleen eivätkä toistenkaan elämälleen. Asiaa ei auta vähääkään evoluutioteorian mukainen käsitys ihmisestä monimutkaisena kemiallisena tehtaana ja sattuman tuloksena.

Ihmisarvon objektiivinen mitta

Ihmisarvon mittaamiseen tarvitaan objektiivinen ihmisen ulkopuolella oleva mitta. Sellaisen Jumala tarjosi lähettämällä oman Ainoan Poikansa ihmiseksi ja mittauttamalla eräänä perjantaina ihmisen arvon omalla rakkaudellaan. Syntinen ja tuomion ansaitseva pantiin toiseen vaakakuppiin ja Jumalan Pyhä toiseen. Mutta ihmeellistä kyllä syntinen ja täysin turmeltunut osoittautui arvokkaammaksi kuin Jumalan Poika. Jeesus Kristus rangaistiin syntisen sijasta, jotta syntinen saisi anteeksi ja saisi iankaikkisen elämän taivaan kirkkautta myöten osakseen. Langenneelle ja täysin turmeltuneelle palautettiin tuolla mittauksella hänen suunnaton arvonsa.

Tämä mittaus koskee koko ihmiskuntaa. Vaikka ihminen olisi vielä kuvaannollisesti ja kirjaimellisesti likaojassa, hänellä on suunnaton arvo. Kristitty lähtee noiden loassa makaavien luo osoittamaan rakkautta ja kertomaan heille heidän arvostaan, sillä hän tietää kuinka arvokkaita ihmiset ovat ja että ketään ei saa jättää vaille rakkautta.

Kaikenlainen diakoniatyö ja lähetystyö lähtee liikkeelle tuosta Jumalan rakkauden teosta ja sen merkityksestä ihmiseen. Kun ihminen on saanut omalla kohdallaan kokea tuon Jumalan rakkauden vaikutuksen loppuun asti eli saanut Jumalan Pyhän Hengen sydämeensä, hän kykenee Pyhän Hengen voimassa osoittamaan rakkautta myös vihamiehiään kohtaan. Golgatan rakkaus ei siis tuo vain teoreettista ratkaisua vaan antaa myös voiman tasa-arvon toteuttamiseen. Golgatan rakkaus ei myöskään voi tunnustaa minkäänlaista syrjintää oikeutetuksi.

Uskonnonvapaus

Kristinuskon suhde uskonnonvapausajatteluun, joka on eräs humanistisen suvaitsevaisuusopin sovellus on kahtalainen. Kristuksen uhrityö koskee koko ihmiskuntaa, kaikkiin kansoihin, uskontoihin ja kulttuureihin kuuluvia ihmisiä. Jumala rakastaa jokaista. Rakkauden olemukseen taas kuuluu vapaus ottaa Jumalan lahja vastaan tai torjua se. Siksi kristinuskon on rakkauden suhteen universaali, mutta totuuskysymyksessä jyrkän ehdoton.

Pelastustie on vain yksi. Evankeliumin totuuden ja armon sana eivät koskaan suostu "rauhanomaiseen rinnakkaiseloon" valheellisen uskonnollisuuden kanssa. Se lähtee aina voittamaan Sanan ja rakkauden keinoilla pimeyden vallassa olevia Jumalan valtakuntaan. Uskonnonvapaus merkitsee kristitylle sitä, että hän ei pakota ketään sisälle Jumalan valtakuntaan, mutta hän taistelee rakkauden keinoin voittaakseen koko maailman.

Humanismin tasa-arvo-opetuksen alkuperä

Humanismin tasa-arvo-opetus juontaa itse asiassa kristinuskon vaikutuksesta. Kreikkalainen humanismi ei kyennyt tasa-arvoideaansa milloinkaan toteuttamaan, koska synty ihmisessä väistämättä panee hänet polkemaan muita korottaakseen itseään. Kreikassa orjilla ei ollut ihmisarvoa - siis yli puolella koko väestöstä. Vasta evankeliumin voittokulku kykeni surkastuttamaan orjalaitoksen sisältä käsin niin, että se muuttui pikemminkin työsuhtejärjestelmäksi, joka lopulta häipyi. Myöhemmin se nousi kylläkin uudelleen kukoistukseen neekeriorjuutena ja jatkuu tänä päivänä seksiorjuutena. Orjalaitos on menettänyt historia aikana voimaansa vain siellä missä evankeliumi on saanut otetta, vaikka humanismi on mielellään pannutkin asian omaan tiliinsä.

Demokratia

Kysymys demokratiasta liittyy tietenkin edelliseen. Ensimmäiset ajatukset yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta liitetään yleensä kreikkalaisiin kaupunkivaltioihin, vaikka niissä äänioikeutta ei koskaan ulotettu vapaiden suhteellisen suppean piirin ulkopuolelle. Mutta jo Mooses tunsi periaatteen, jolla kansa sai valita hierarkkisen tuomio- ja hallintojärjestelmän. Apostolien teoissa alkuseurakunta noudattaa samaa järjestelmää valitessaan diakoninsa. Jumalan ilmoitus asetti tehtäviin asetettavien laatuvaatimukset, uskova kansa sai valita ehdot täyttävien joukosta sopivat ja seurakunta nimitti heidät tehtävään. Valinnan vapaus ei siis ollut pelkkää enemmistön valtaa, vaan Jumalan hallintavallan tunnustamisen alaisuudessa tapahtuvaa toimintavapautta.

Muodollinen demokratia, jossa kansan enemmistön tahto on kaiken yläpuolella, saattaa toimia millaisessa viitekehyksessä tahansa, mutta pelkästään enemmistön valtaan perustuvaa järjestelmää ei voi mitenkään nimittää demokraattiseksi. Kun Hitler ajoi juutalaisten teurastamisen läpi parlamentin enemmistön tuella, tuskin oli kysymys demokratiasta vaikka muodollisesti toimittiinkin sen nimissä. Niin pian kuin enemmistö pannaan päättämään toisten ihmisten elämän arvosta ollaan enemmistödiktatuurissa eikä demokratiassa. Vain sellainen demokratia, jossa päättäjien yläpuolella on Päättäjät ja Hänen iankaikkinen tahtonsa ja lakinsa, voi tarjota vapauden.

Niin kuin ihmisarvokysymyksessä laajemminkin niin demokratia-kysymyksenkin yhteydessä humanismi osoittautuu parasitiksi. Se liputtaa ajatuksille, joiden toteuttamiseen sillä itsellään ei ole mitään keinoja eikä voimaa. Kun ne kuitenkin lähtevät toteutumaan siellä, missä evankeliumin voima vaikuttaa, humanismi on ollut valmis ottamaan kunnian itselleen.

Aikuistunut 1900-luku

Tämän vuosisadan puolelle tullessaan humanistinen ihminen katsoi kasvaneensa jo sellaiseen "aikuisuuteen", ettei hän tarvinnut mitään kirkon tai kristinuskon auktoriteettia. Hänhän pystyy toteuttamaan korkeat ihanteensa ilman niitäkin. Tielle lähdettiin korkein ajatuksin ja niitä eivät edes kaksi maailmansotaa, näyttö humanismin voimasta, ole kovin pahasti järkyttäneet. Sosialistisen humanismin romahtaminen sisältäpäin ja sen jättämä erämaa on itse asiassa ollut vaikeampi asia humanismille kuin kaikki sodat yhteensä. Humanistit ovat nimittäin olleet aina taitavia syyttämään sodista poliittisten johtajien

vallanhimoa ja ties mitä. Mutta täyttä sokeutta on ajatella, että kansakunnat lähtisivät surmaamaan miljoonittain toisiaan vain muutamien diktaattoriensa oikeista. Kyllä viha ja vallanhimo kulkee kansojen syvissä riveissä, turmeltuneessa ihmisluonnossa.

Koulutus, terveydenhoito, sosiaaliturva

Mitä tulee taas koulutustasoon, terveydenhoidon ja sosiaaliturvan korkeaan tasoon, niin edelläkävijänä oli kristillinen kirkko. Hindulaisuuden ja islamin ja buddhalaisuuden saavutukset näillä aloilla ovat kenen tahansa tutkittavissa historian saatosta ja tämän päivän todellisuudesta. Lukutaito ja evankeliumi kulkevat yhtä matkaa, sairaanhoito ja vaivaishoito kuuluivat ensin luostareille sitten kirkolle laajemmin ja jälkijättöisenä sekulaareille laitoksille. Mutta kun yhteiskunnallinen vanhurskaus ja sosiaalihuolto näytti pysyvän pystyssä kohtalaisesti ilman henkilökohtaista kristillistä uskoa, niin humanismi keräsi laakerit itselleen.

Viimeiset lamavuodet näyttävät lopultakin tappaneen hyväosaisilta ajatuksen "Veljeä ei jätetä" ja kovat markkinavoimat, joissa annetaan virallinen hyväksyntä ihmisen itsekkyydelle ja vallanhimolle, ovat saamassa laajan jalansijan maassamme. Korkea elintaso on hyvä, mutta sitä ei toki tarvitse aivan kaikille asti ulottaa ei ainakaan rajojemme tuolle puolen. Humanismi on osoittautunut tässäkin asiassa voimattomaksi parasiitiksi, joka voi elää vain imemällä sellaista, jolla on todellista elinvoimaa.

Vapaus ja vastuu

Vapaus - humanismin eräs ylevimpiä tavoitteita - ei edellytäkään enää vastuuta toisista. "Saat olla vapaa, kunhan et häiritse minun vapauttani, taloudellinen vapauteni ja hyvinvointini mukaan lukien." Raamatullinen vapaus perustuu totuuteen ja rakkauteen, jossa saa olla vapaa itsekkyyden vallasta ja saa vapaasti panna kaikki lahjansa rakkauden käyttöön.

Jälkikristillinen Suomi

Nyt kun kristinusko on selvästi työnnetty maassamme marginaaliseen koloon, humanismia ja ihmisen vapautta on julistettu sukupolven ajan ilman enää mitään kirkon rajoittavaa vaikutusta, niin tulokset ovatkin yllättävän masentavia. Huumeongelma, vapaus valita elämäntavakseen huumeidenkäyttö, alkoholismi ja väkivalta ja muu rikollisuus ovat räjähtäneet käsiimme. Masennusta ja syrjäytymistä kokevat myös korkeasti koulutetut samalla kuin uuslukutaidottomuus leviää. Perheinstituutio myytiin vapauden nimikkeen alla vapaalle seksille ja tuloksena on kasvanut isättömien turvaton sukupolvi ja seksuaalisen perverssion hyökyaalto. Mihinkään näistä todellisista ongelmista humanismi ja sen sovellukset eivät näytä antavan mitään todellisia vastauksia.

Humanismi - loinenko

Eikö humanismi tehoakaan ilman kristinuskkoa? Onko niin, että humanismi kaikessa pitkäikäisyydessään ja sopeutumiskyvyssään ei olekaan ollut mitään muuta kuin parasiitti, loiskasvi, joka on kukoistanut vain siksi, että se on saanut imetyksi elinvoiman jostain muusta kuin itsestään?

Paradigman muutosprosessi

Pää osan kirkkoa humanistisoiduttua ja menetettyään otteensa kansaan ja sitten itse humanismin ajauduttua kriisiin, viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana on jouduttu niin Suomessa kuin laajemminkin länsimailla rajuun maailmankuvan tai niin kuin nykyään on

tapana sanoa paradigman muutosprosessia. Yhtenäisen maailmankuvan aika on takanapäin.

Meillä Suomessa on selvästi havaittavissa kolmen merkittävän paradigman keskinäinen kamppailu. Ne ovat kristillinen, humanistinen ja monistinen, joita kaikkia esiintyy lisäksi monessa variaatiossa. Vaikka nämä näkemykset saavat kukkia vapaasti saman "suvaitsevaisuuden" lipun eli pluralismin hellässä hoidossa, pohjimmiltaan ne käyvät rajua taistelua keskenään ja kullakin niistä on tavoitteena - tiedostettuna tai ei - voittaa ylivalta ja alistaa muut allensa.

Nämä kolme paradigmaa saattavat sotkeutua jopa saman ihmisen sisällä toisiinsa niin, että tietyllä elämän alueella sama yksilö saattaa toimia kristillisen, toisella humanistisen ja kolmannella monistisen paradigman mukaisesti - usein suorittaen paradigman vaihdon muutamassa silmänräpäyksessä tiedostamatta itsekään sitä.

Tiede ja taistelevat paradigmat

Kaikilla kolmella on ystävänä ja ongelmanaan tiede. Tieteellä ymmärrän tässä yhteydessä en niinkään jokaisen tieteen harjoittajan tieteen filosofiaa, joka usein liittyy tavalla tai toisella edellä mainittuihin laajempiin paradigmoihin, vaan tieteen perusmenetelmää ja samalla sen perustavaa laatua olevaa rajoitusta:

Tiede on tiedon hankintaa, joka perustuu toistettavissa oleviin kokeellisiin havaintoihin. Havaintojen perusteella hahmotetut lainalaisuudet ja niiden ymmärtäminen liittyväkin jo sitten mitä vahvemmin havainnoitsijan omaan maailmankuvaan. Mutta itse menetelmää voi harjoittaa mistä maailmankuvasta lähtien tahansa ja toistettavat koetulokset tulee voida saavuttaa aivan riippumatta siitä, onko tiedemies kristitty, humanisti vai monisti.

Tulosten soveltamisessa käytäntöön ratkaisevaksi tuleekin sitten maailmankuva ja sen sisältämä arvomaailma. Tiedemies voi todeta, että tietyillä lääkeaineilla saadaan tiettyjä vaikutuksia, mutta siinä vaiheessa kun hän alkaa käyttää näitä aineita esimerkiksi hedelmöittyneen sikiön tappamiseen, on jo kysymys paljon enemmän kuin tieteellisestä tutkimuksesta.

Tiede ja kristinusko

Sanalla tiede on länsimaisen ihmisen korvissa vahvasti positiivinen ja uskottavuutta lisäävä kaiku. Siksi niin kristinusko, humanismi kuin monismikin on pyrkinyt reivaamaan suhteensa tieteeseen mahdollisimman hyvään kuntoon. Vaikka luonnontieteellisen menetelmän kehittäneet tiedemiehet olivat lähes poikkeuksetta hartaita uskovia kristittyjä, kristinuskolla (todellisuudessa kirkolla) on kuitenkin ollut perinteellisesti suuret vaikeutensa sellaisten tieteellisyyden nimeä kantavien teorioiden kuin alkuräjähdyksen, evoluution ja psykologiaa leimaavan ihmiskuvien kirjon kanssa.

Tiede ja humanismi

Humanismi on aina löytänyt parhaiten yhteistyön tieteen kanssa jopa siihen määrään asti, että ns. tieteellinen maailmankäsitys ja humanismi ovat samaistuneet tieteellisiin humanistiseksi paradigmaksi.

Tiede ja monismi

Monismilla, jolle kokeilla ja havainnoilla ei mitään lopullista merkitystä, koska vain sisäinen korkeamman tason tietoisuus tarjoaa todellista tietoa, luulisi olevan todellisia vaikeuksia tieteellisen metodin kanssa, mutta niin ei kuitenkaan välttämättä ole. Koska tieteellinen metodi väistämättä rajaa ns. tieteellisen tiedon ulkopuolelle sellaisen merkittävän osan tietoa, joka on arkielämän kannalta aivan välttämätöntä, monismi on kyennyt yllättävän hyvin markkinoimaan itsensä tieteellisen tiedon jatkeena ja antanut kuvan siitä, että ilman sitä ei löydy tiedolle yhtenäisyyttä ja ykseyttä - asia joka on osoittautunut varsinkin humanismille erityisen hankalaksi. Rationaalisen ylittävä onkin tänä päivänä varsin korkeassa kurssissa.

Paradigmojen ikäkausijako

Kristinuskon, humanismin ja monismin valta suomalaisessa sielussa voitaisiin jakaa toisaalta ikäkausien ja toisaalta elämän alueiden mukaan seuraavasti:

Yli 70 vuotiaissa on yhä merkittävä joukko ihmisiä, jotka kuuluvat aidon kristillisen maailmankuvan piiriin. 40-70 vuotiaat ovat pääsääntöisesti humanismin omaksuneita. Loput eli alle 40 vuotiaat ovat suurimmaksi osaksi jo monismin vaikutuksen alla. Ikäjakautuma muuttuu jossain määrin sen mukaan miten kauaksi Helsingistä siirrytään.

Valta-alueet

Kristinuskon osana on viimeisen 30 vuoden ajan ollut taistella viivytystaistelua. Alue alueelta se on joutunut luovuttamaan vaikutusvaltaansa ensin humanismille ja sitten monismille.

Humanismi vei ensin korkeamman koulutuksen, sitten peruskoulu-uudistuksen myötä koko koululaitoksen, sittemmin hoitoalan hyvin laajasti. Tosin hoitoalalla monismi on askel askeleelta levittämässä lonkeroitaan, eikä koulutuksenkaan puolella tule vähätellä esim. steiner-koulujen marssia eliittikouluiksi.

Yksilöetiikassa kristinuskon on kärsinyt rajuimmat takaiskansa nimen omaan yksilön ihmisarvon romahtamisessa (abortti ja eutanasia) ja avioliittoetiikan romahtamisessa.

Kynsin hampain kristinuskon on vielä yrittänyt pitää kiinni ns. solidaarisesta yhteiskuntaetiikasta, mutta näyttää siltä, että humanismin tukema privatisoituminen on laman myötä koventanut ihmisten arvomaailmaa siihen määrään asti, että "veljeä ei jätetä" -mentaliteetti on menossa sotaveteraanien kanssa hautaan.

Humanismin kohtaloksi on muodostumassa sen kestämaton ihmiskuva, sen kyvyttömyys tarjota mitään todellista tarkoitusta ihmiselämään, sen verettömyys - kyvyttömyys tarjota tämän ajan ihmisen janoamaa elämysainesta, rationalististen mallien kyvyttömyys ratkaista ihmiskuntaa uhkaavia kysymyksiä (atomia hallitaan, mutta ei ydinprosessit käynnistäviä ihmisiä). Valistuksen ja tiedon lisääminen ei olekaan tuonut ratkaisuja - ihmisoikeuksien julistuksen kaikki allekirjoittavat, mutta harva noudattaa sitä.

Humanismi tarjosi itse asiassa sitoutumisellaan kehitysoptimismiin ja evoluutioteoriaan aseet monismille: Ameebasta apinaksi Darwinin kanssa kehittynyt ihminen ottaa ilo mielin uudeksi opastajakseen buddhan tai avataran johdattamaan häntä yhä korkeammalle kehityksen ikuisiin sykleihin. Näin humanismin usko ihmiseen on samalla sen oman tuhon siemen.

Edellä sanottu ei silti merkitse sitä, että humanismi olisi henkitoreissaan. Sillä on yhä selkeä valta-asema niin tieteen tekemisessä, koululaitoksessa, tervehoitosysteemissä kuin myös talouselämässä. Viimeksi mainittu on joutunut muita enemmän monismin puristukseen. Luonnonsuojelun alueella monismi on päässyt lähes totaaliseen valtaan ja sen puhalluksen kokee tuskallisen kuumana esim. suomalainen metsäteollisuus ja jopa maataloustuotanto.

Humanismin ja monismin kompromissi

Elämme siis historiallisen havinan aikoja, kun humanismi on saanut idästä uuden haastajan monistisen uususkonnollisuuden. Humanismi on jälleen kerran lähtenyt samalle tielle kuin suhteessaan kristinuskoonkin. Se on tehnyt kompromissin monismin kanssa.

Perusopissaan ihmisestä kaiken mittana ja ihmisen pohjimmaisesta hyvyydestä humanismin ei ole tarvinnut luopua. Aikakäsityksen lineaarisuus ja sykliisyys on helppo sovittaa toisiinsa suhteellisuusteoreettisin sanakääntein. Mutta taikauksena pitämänsä uskonnollisuuden ja jumalan hyväksyminen kuvioihin on humanismille karvas pala. Mutta sekin voidaan sietää, koska on kysymys humanismille vaarattomasta persoonattomasta ja amoraalista jumaluudesta. Onnistuuko humanismi vielä selättämään nousevan monismin sen sisältä käsin jää nähtäväksi.

Totuus hukkuu tietotulvaan

Humanismin onnettomaksi kohtaloksi on joutua oman näppäryytensä uhriksi. Se uskoi, että ihminen kykenisi tuottamaan oikeaa tietoa itselleen ja vähän muidenkin tarpeeksi. Lopputuloksena oli tietotulva, informaatorijähdys, jota suuri minä ei enää kyennytään hallitsemaan. Kun humanismi ei kyennyt tarjoamaan mitään keinoa hyödyllisen, tarpeellisen ja arvokkaan tiedon siivilöimiseen Internetin ja muiden medioiden myllystä, ihminen joutui epätoivoon. Yhtenäistä totuutta ei saanut olla, koska auktoriteettien alle ei haluttu alistua. Mutta tulva hukutti. Ihminen ei enää kyennytään tekemään ratkaisuja, minuus ja kehittymättä. Oltiin valmiit tarttumaan viimeisenä oljenkortena guruihin tai uskonnollisten organisaatioiden auktoriteetteihin, jotka tiesivät, mikä on oikeaa tietoa.

Diktatuurista tyranniaan

Oli miten tahansa, länsimaat elävät aikakautta, jossa ensi kertaa yli 2500 vuoteen merkittävä määrä ihmisistä on vapautunut humanismin vallan alta joutuakseen vielä entistä pahemman herran eli monismin orjuuteen. Tilanne kertoo humanismin todellisista ongelmista, mutta ei välttämättä sitä, että monismi toisi mitään todellista vastausta kristinuskon hylänneen ihmisen sisäiseen tuskaan.

Humanismin sitkeys vuosituhantisena maailmanselityksenä johtuu siitä, että se on pysyvässä liitossa ihmisen perussyntin, ihmisen ylpeyden kanssa. Mitä variaatioita se onkin sallinut, siinä ihmisen ei ole tarvinnut luopua synnillisestä halustaan olla kaiken keskuksessa ja hallita sekä omaa elämäänsä, omaa uskonnollisuuttaan (omatekoisia jumaliaan), jos mahdollista toisia ihmisiä ja luontoa. Kristinuskon totuus on kyennyt murtamaan humanismin valheellisen itsekorotuksen vain sikäli, kuin ihminen on suostunut nöyrytymään äärettömän, ehdottoman ja persoonallisen, itsensä Jeesuksessa ilmoittaneen Jumalan hallintavaltaan.

Ylpeydestä hybrikseen

Koska humanismi on luonnollisen lihallisen ihmisen uskomusjärjestelmä, sen on helppo hallita ihmisiä ja saada heidät halveksimaan kristinuskoa, joka vaatii parannusta, lapseksi kääntymistä ja Jeesuksen herruuden tunnustamista. Mutta humanismin kohtaloksi saattaa muodostua uususkonnollisuus, jossa kuljetaan ihmisen ylpeyden tie vielä askeleen verran

pidemmälle. Kun humanismissa ihminen saattoi julistautua itsenäiseksi ja riippumattomaksi hallitsijaksi, monismi etenee vielä askeleen pidemmälle. Kun humanismi elää riippumattomana Jumalasta, monismi julistaa, että ihminen itse on jumala. Ihmisen itsekorotuksen voittoa vielä suurempi itsekorotus.

Mitä humanismin jälkeen?

Niin kauan kuin marxilainen valtio joten kuten pysyi pystyssä tai tekniikan kehityksellä kuviteltiin voitavan hoitaa samaisen tekniikan aiheuttamat ympäristötuhot, pysyttiin vanhassa maailmankuvassa, vaikka se ei enää kyennytään selittämään kuin osaksi todellisuutta. Mutta kun talous romahti ja ympäristökatastrofi löi silmille, usko humanistis-tieteelliseen maailmankuvaan alkoi horjua. Kun se ei erilaisista paikkausyrityksistä huolimatta kyennyt vastaamaan todellisuuden asettamiin vaatimuksiin, nuorempi polvi alkoi hyvin nopeassa tahdissa "hypätä pois hukkuvasta laivasta".

Parin kolmen viime vuosikymmenen aikana tapahtunut siirtyminen monistiseen maailmankuvaan on ollut häkellyttävän raju. Onko lähes kolme vuosituhatta valtaa pitänyt humanismi sortumassa monismin jalkoihin? Tieteisuskon kaatuminen ei sikäli ole ihmeellistä, että sen vaikutus varsinaiseen kansaan jäi lopulta hyvin lyhytaikaiseksi. Se kuinka laajaksi ja pysyväksi monismin vaikutus lännessä tulee pitkällä tähtäyksellä olemaan, jää nähtäväksi.

Oireen monismin humanismia suuremmasta voimasta - siksi, että se ei vain tarjoa uutta ja näennäisesti kattavampaa maailmanselitystä, vaan tarjoaa myös shamanistisella kokemuksellaan näytön toimivuudestaan syvällä emotionaalaisella tasolla - saamme siinä, että humanistis-tieteellinen maailmanselitys ei missään vaiheessa ole kyennyt saamaan yliotetta uskonnollisuudesta hindulaisuuden eikä buddhalaisuuden perinnäisillä valta-alueilla, vaikka se on yli vuosisadan tekniikan ja korkean koulutuksen keinoin yrittänyt suorittaa mihinnousua aasialaiseen sydämeen. Tiede ja tekniikka omaksuttiin ja ne on pantu myös jauhamaan rahaa, mutta humanismia ei, koska monismi tarjoaa ihmisen ylpeydelle vielä suuremman tyydytyksen kuin humanismi, joka jättää ihmisen sirpaloituneen tiedon epätoivoon ja juottaa tyhjää maljaa huulille, jotka janoavat syvää persoonallista kokemusta.

Maailmankuvien liittymäkohtia

Kuitenkin monistisella maailmankuvalla ja humanistis-tieteellisellä on liittymäkohtansa. Molemmat ovat relativistisia. Ne suhteellistuttavat totuuden. Molemmissa ihminen voi pysyä tiukasti ylpeässä itsekorotuksessaan. Humanisti saattoi nostaa itsensä muun luomakunnan yläpuolelle ja löytää itselleen arvon tietojensa ja taitojensa avulla - taitojen, jotka tiede hänen käsiinsä oli runsaasti lisännyt. Uskonnollis) monistinen uusi ihminen samaistuu kaikkeuteen ja sen ykseyteen. "Pars pro toto" ajattelulla (osa edustaa koko kokonaisuutta) hän voi löytää itsestään kaiken sen jumalallisuuden, mikä kaikkeuteen sisältyy.

Molempien yhteinen piirre on myös siinä, että mitään kaikkeuden ulkopuolista Jumalaa tai Luoja ei tarvita, ihminen pysyy edellisessä järkensä keinoin kaiken keskuksessa, jälkimmäisessä tunnevaltaisella samaistumisella kaikkeuden ykseyteen. Ihminen on siis molemmissa vapaa itseään hallitsevasta Jumalasta, johon tulisi olla persoonallinen suhde.

Molempia yhdistää myöskin niiden itsekäs luonne. Vaikka monistinen pyrkiikin esiintymään luonnon pelastajana, niin voimakkaampana juonteena esiintyy se emotionaalinen etu, jonka

tämä malli tuntuu tarjoavan - varsinkin ihmisille, jotka eivät enää keksi, mitä aineellisella puolella tavoittelisivat täällä rikkaassa lännessä. Ihminen löytää shamanistisin keinoin uuden luovuuden, erilaisin uskonnollisin terapioin tasapainon luonnon kanssa eli

siis terveyden. Pirstaloituneen tiedon kentän sijasta löydetään mystisessä kokemuksesta kaiken yhdistävä ykseys. Ja silti voidaan täysin säilyttää totuuden relativismi, suhteellistaminen!

Humanistis-tieteellinen edustaa riippumattomuutta kaikkeudesta, uskonnollis-monistinen samaistumista siihen. Edellinen korostaa persoonan erillisyyttä, jälkimmäinen lähestyy kaikkijumaluutta ja jumaluuteen samaistumista.

Raamatullista kritiikkiä

Molemmat maailmankuvat ovat Raamatun valossa kestäättömiä, ihmisen yritystä olla itse itsellensä jumala.

Ne ovat yhtä vääriä ja yhtä kaukana totuudesta. Kummankin keskuksessa on itseriittoinen ihminen, joka ei halua alistua Jumalan hallittavaksi eikä liioin siksi myöskään Jumalan rakastettavaksi.

Ihminen voi ajatella, tuntea ja kokea asiat oikein vain riippuvuussuhteessa elävään Jumalaan. Jumala taas ei ole vähäisimmässäkään määrin riippuvainen luomastaan maailmankaikkeudesta, ei siihen luomiensa ja asettamiensa lainalaisuuksien ala- vaan yläpuolella, kaikkea iankaikkisuudessaan ja äärettömyydessään halliten. Jumala on pyhä rakastava Persoonana. Palauttaakseen syntiin langenneen ihmisen yhteyteensä Kolmiyhteinen Jumala tuli ihmiseksi Pojassaan Jeesuksessa Kristuksessa ja sovitti ihmiskunnan synnin ja vetää ihmisiä Pyhän Hengen kautta Raamatun Sanan kautta nyt yhteyteensä. Vasta Jumalan yhteyteen palautettuna sokea ihminen voi jälleen nähdä asiat oikein ja oikeissa suhteissaan.

Uususkonnollisuuden umpikuja

Siirtymisprosessi humanistis-tieteellisestä maailmankuvasta monistiseen johtuu siis paljossa edellisen kestäättömyydestä ja kyvyttömyydestä vastaamaan tämän ajan ihmisen tarpeisiin ja kysymyksiin ja jälkimmäisen näennäisestä kyvystä tähän. Idän uskonnollisuuden syvempi tuntemus osoittaa, että tällä tiellä vastassa on myöskin umpikuja, vaikka ihminen ei yleensä sitä näe ennen kuin on lyönyt päänsä seinään.

Idän uskonnollisuus ei nimittäin kykene lopulta vastaamaan ihmisen kysymykseen syyllisyydestä. Se yrittää sen kyllä selittää pois, mutta juuri syyllisyytensä vuoksi idän uskontojen keskellä ihmiset pelkäävät kuolemaa.

Idän uskonnollisuus ei vastaa liioin kysymykseen persoonallisen ihmisen huutoon persoonallista rakastavaa sydäntä kohti. Sitoessaan ihmisen yhteisöön ja luontoon se samalla vie hänen inhimillisyytensä aateluuden: persoonallisen rakkauden luodun ja Luojan välillä.

Idän uskonnollisuus ei myöskään vastaa ihmisen kysymykseen: "Mistä tulen, kuka olen, minne olen menossa?" Vain eläessään persoonallisen Jumalan kunniaksi ja Häntä varten löytyy vastaus tähän. Ihminen ei ole luotu itseään varten, ei työtä varten, ei asiaa varten, vaan suurta rakastavaa Henkilöä varten. Kysymys ei siis ole, mitä varten elän, vaan KETÄ varten elän.

Koska idän uskonnollisuus on viime kädessä läpeensä subjektiivista, kysymys ehdottomasta totuudesta ei löydä vastausta. Kuoleman edessä kamppailevalle ihmiselle todelliseksi vastaukseksi jää vain historiassa tapahtunut Nasaretin Jeesuksen kärsiminen ristillä ja

Hänen historiallinen ja ruumiillinen ylösnousemuksensa, jossa kuoleman valta kukistettiin. Kun uususkonnollisuus selittää kuoleman pois ikään kuin sitä ei olisikaan, se ei tee mitään muuta kuin silmäkääntötempun, joka ei kuoleman edessä ahdistettua ihmistä auta.

Kristus-yhteyden löytänyt pääsee elävän Jumalan rakastavan sydämen yhteyteen. Vaikka hän itse ei tiedä kaikkea, hän tietää KUKA tietää, KUKA hallitsee ja juuri ikuisessa alamaisuudessa Jumalalle, Jumalan lapseudessa ihminen löytää vapauden. Rakkauden ja Totuuden hallitsemana hän itse voi ja saa hallita Jumalan luomakuntaa ja kerran Jumalan uudessa maassa ja taivaassa.